УДК 336.4:658:69.003

Мамонов К.А., Пруненко Д.В.

ХАРАКТЕРИСТИКА НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Метою дослідження є визначення напрямів формування капітальних інвестицій для забезпечення ефективності використання інтелектуального капіталу (ІК) на будівельних підприємствах. Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання: провести аналіз стану та динаміки капітальних інвестицій у будівельній галузі; охарактеризувати структуру капітальних інвестицій; визначити напрями здійснення капітальних інвестицій у інтелелектуальний капітал. Доведено важливість зростання ефективності формування капітальних інвестицій для розвитку будівельних підприємств у контексті забезпечення реалізації шляхів підвищення інтелектуального капіталу. Виявлені неоднозначні тенденції у сфері використання капітальних інвестицій, що створює підгрунтя для зниження рівня ефективності формування елементів інтелектуального капіталу. Зокрема динаміка обсягу капітальних інвестицій у будівельній галузі протягом 2013 – 2015 рр. має хвилеподібний характер, де періоди падіння змінювались на зростання. Визначені значні зміни у структурі капітальних інвестицій у нематеріальні активи, що негативно впливає на розвиток інтелектуального капіталу і потребує здійснення антикризових дій.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, капітальні інвестиції, нематеріальні активи, будівельні підприємства, програмне забезпечення та бази даних.

Постановка проблеми. Для забезпечення функціонування підприємств будівельної галузі важливою умовою є забезпечення ефективності формування й використання капітальних інвестицій, які впливають на інтелектуальний капітал. На сучасному етапі у розвинених економічних системах спостерігається зростання значимості *ІК* у функціонуванні компаній зокрема і розвитку держави, у цілому. Так, у вартості підприємств економічно розвинених країн інтелектуальний капітал займає питому вагу у діапазоні від 60 до 80%. Порівняно із матеріальними ресурсами у вартості активів на підприємствах США *ІК* займає 86%. Більшість фахівців вважають, що інтелектуальна економіка стимулює отримання достатньо високих прибутків при незначному використанні капіталу та людських ресурсів [1].

Крупні міжнародні корпорації також приділяють значну увагу ІК (наприклад, у компанії Кока-Кола вартість інтелектуального капіталу займає 94%). На розвиток інтелектуального капіталу у практичному аспекті вплинула діяльність таких компаній: Scandia, Dow-Chemical, The Canadian Imperial Bank of Commerce, Celemi, Ernst & Young, KPMG, Deloitte & Touche, Xerox, Gemini, McKinsey та ін.

На вітчизняних підприємствах формування та використання ІК знаходиться на низькому рівні. Зокрема питома вага інтелектуального капіталу у вартості суб'єктів господарювання займає близько 1%, вартість нематеріальних активів – майже 0,01%.

Сучасний розвиток будівельної галузі характеризується неоднозначними тенденціями, пов'язаними із хвилеподібними тенденціями обсягів будівельного виробництва, зниженням виробничо-господарського потенціалу, низьким рівнем використання інтелектуального капіталу.

Поглиблюють представлені проблеми у будівельній галузі низький рівень платоспроможності населення, необгрунтована кредитна політика Національного банку України, високі темпи інфляції та інфляційні очікування, настабільність соціально-економічного стану держави, проведення антитерористичної операції та ін.

У таких умовах особливого значення має забезпечення ефективності формування й використання *ІК* на будівельних підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням питань щодо формування та використання інтелектуального капіталу на підприємствах займаються вчені: Ю. Бажал [2], Е. Брукинг [3], О. Бутнік-Сіверський [1], О. Кендюхов [4], В. Платонов [5], Й. Руус [6] та ін.

© **Мамонов Костянтин Анатолійович**, д.е.н, проф., професор кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, тел.: +380992917354, e-mail: kostia_mamonov@mail.ru

Пруненко Дмитро Володимирович, доцент кафедри транспортних систем і логістики Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків

Поряд з цим залишаються невирішеними питання щодо зростання ефективності використання джерел фінансування напрямів використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення напрямів формування капітальних інвестицій для забезпечення ефективності використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах.

Для досягнення поставленої мети вирішуються наступні завдання:

- ✓ провести аналіз стану та динаміки капітальних інвестицій у будівельній галузі;
- ✓ характеристика структури капітальних інвестицій;
- ✓ визначення напрямів здійснення капітальних інвестицій у інтелелектуальний капітал.

Опис основного матеріалу дослідження. Для забезпечення ефективності функціонування будівельних підприємств та напрямів використання інтелектуального капіталу особливого значення набувають визначення особливостей формування капітальних інвестицій. У цьому контексті запропоновано проаналізувати стан, структуру та динаміку капітальних інвестицій у будівництві.

Динаміка обсягу капітальних інвестицій у будівельній галузі протягом 2013 – 2015 рр. має хвилеподібний характер (рис. 1). Якщо за 2013 – 2014 рр. спостерігається зниження обсягів капітальних інвестицій майже у 1,3 рази, то за наступний рік – збільшився порівняно із минулим роком у 1,2 разів. Це свідчить про нестабільність у сфері використання капітальних інвестицій, що створює підгрунтя для зниження рівня ефективності формування елементів інтелектуального капіталу.

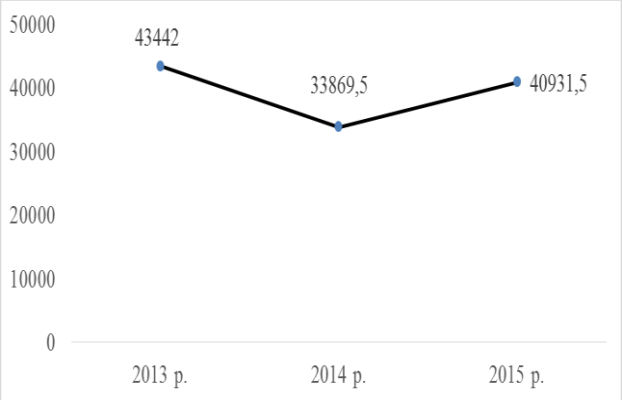

Рис. 1 Динаміка капітальних інвестицій у будівельній галузі за 2013 – 2015 рр., млн грн. [7]

Динаміка структурних елементів капітальних інвестицій за 2013 – 2015 рр. представлено у табл. 1.

У результаті аналізу визначено, що за 2013 – 2015 рр. спостерігається зростання капітальних інвестицій як у матеріальні, так і нематеріальні активи. Поряд з цим, найбільшу питому вагу у структурі капітальних інвестицій складають інвестиції у матеріальні активи (у 2015 р. – 93,3%). Така динаміка обумовлена збільшенням питомої ваги:

- житлових будівель – на 15,2%;
- транспортних засобів – на 10,8%;
- землі – на 25%;
- довгострокових біологічних активів рослинництва та тваринництва – на 11,1%.

Проте за досліджений період спостерігалось скорочення питомої ваги капітальних інвестицій у матеріальні активи внаслідок зниження:

- питомої ваги інвестицій у нежитлові будівлі – на 12,1%;
- інженерні споруди – на 9,7%;
- машини, обладнання та інвентар – на 2,2%;
- інші матеріальні активи - на 20%.

Таблиця 1

Динаміка структурних елементів капітальних інвестицій за 2013 – 2015 рр.*

Елементи капітальних інвестицій	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
інвестиції у матеріальні активи, з них:	**239393,6**	**95,8**	**212035,1**	**96,6**	**254730,9**	**93,3**
житлові будівлі	36128,9	14,5	33177	15,1	45609,8	16,7
нежитлові будівлі	45252,3	18,1	40859,7	18,6	43330,9	15,9
інженерні споруди	51844,2	20,7	46599,3	21,2	50948,7	18,7
машини, обладнання та інвентар	79032,9	31,6	68948,8	31,4	84423,2	30,9
транспортні засоби	16246,8	6,5	13830,4	6,3	19650	7,2

Продовження табл.1

земля	1018,6	0,4	999,3	0,5	1441,8	0,5
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	2358,4	0,9	2034,2	0,9	2762,6	1,0
інші матеріальні активи	7511,5	3,0	5586,4	2,5	6563,9	2,4
інвестиції у нематеріальні активи, з них:	**10479,8**	**4,2**	**7384,8**	**3,4**	**18385,5**	**6,7**
програмне забезпечення та бази даних	3477,6	1,4	3207,3	1,5	4908,4	1,8
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	5631,5	2,3	2974,3	1,4	12457,8	4,6
Всього капітальні інвестиції	249873,4	100,0	219419,9	100,0	273116,4	100,0

** Складено авторами за даними [7]*

Обсяг інвестицій у нематеріальні активи за 2013 – 2015 рр. збільшився на 75,4%. Така динаміка відповідає сучасним тенденціям розвитку розвинених економік, де зростає значення нематеріальних активів, які в існуючих статистичних даних відображають напрями та особливості формування й використання інтелектульного капіталу. За досліджений період спостерігається збільшення питомої ваги капітальних інвестицій у нематеріальні активи у загальній їх структурі в 1,6 разів за рахунок зростання питомої ваги:

програмного забезпечення та бази даних – на 28,6%;

права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо – у 2 рази.

Слід зазначити, що у цілому капітальні інвестиції у нематеріальні активи, які характеризують частину інтелектуального капіталу в економіці держави, займають всього 6,7% (див. табл. 1). Це свідчить про те, що у тенденції вітчизняної економіки характеризуються відставанням від напрямів розвитку розвинених економічних систем.

У структурі капітальних інвестицій у елементи нематеріальних активів (рис. 2 – 4) найбільшу питому вагу у 2013 р. складають права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо (62%), програмне забезпечення та бази данних займають 38% (рис. 2).

Рис. 2 Структура капітальних інвестицій у елементи нематеріальних активів у 2013 р. [7]

У 2014 р. спостерігається значні трансформаційні зміни у структурі капітальних інвестицій у нематеріальні активи, де найбільшу питому вагу складає програмне забезпечення та бази даних (51,9%) (рис. 3).

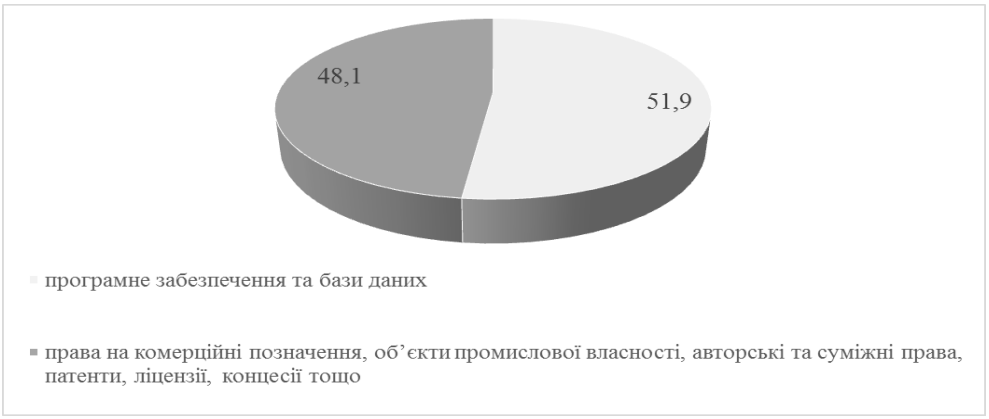

Рис. 3 Структура капітальних інвестицій у нематеріальних активах у 2014 р., % [7]

Це відповідає сучасним тенденціям вітчизняної економіки, в якій спостерігається зростання значення напрямів розвитку програмного забезпечення та бази даних.

У структурі капітальних інвестицій у нематеріальних активах у 2015 р. (рис. 4) порівняно з минулим роком спостерігається зростання права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії, які зайняли найбільшу питому вагу (71,7%).

Рис. 4 Структура капітальних інвестицій у нематеріальних активах у 2015 р., % [7]

Скорочення програмного забезпечення та баз даних вказує на те, що у 2015 р. знижується привабливість представленої галузі як у вітчизняних, так і міжнародних економічних відношеннях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, важливого значення набуває здійснення антикризових дій, спрямованих на вирішення складних структурних проблем шляхом підвищення ефективності використання капітальних інвестицій, які забезпечують формування інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах.

Перспективними напрямами подальших досліджень у контексті зростання ефективності формування та використання інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах є:

- удосконалення напрямів визначення *ІК* на основі стейкхолдерно-орієнтованого підходу інтегральної оцінки інтелектуального капіталу, враховуючи особливості функціонування підприємств будівельної галузі;
- формування інформаційно-аналітичного забезпечення інтегральної оцінки інтелектуального капіталу;
- розробка й реалізація організаційно-економічного механізму управління *ІК* на будівельних підприємствах;
- розробка та використання стратегії розвитку будівельних підприємств на основі стейкхолдерно-орієнтованого підходу інтегральної оцінки інтелектуального капіталу;
- визначення пріоритетних напрямів зростання ефективності формування та використання інтелектуального капіталу будівельних підприємств, як важливого активу, що впливає на їх розвиток;
- удосконалення системи обліку *ІК*,

враховуючи сучасний міжнародний досвід;

- характеристика компонентів інтелектуального капіталу, визначення напрямів та інструментів їх оцінки, враховуючи особливості функціонування будівельних підприємств.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуальний капітал : теоретичний аспект / О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2002. - № 1. – С. 16 – 27.

2. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка: слово та діло. [Електронний ресурс] / Ю. М. Бажал. - Режим доступу : www.google.com.ua/url?sa.

3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг. – СПб. : Питер, 2001. – 128 с.

4. Кендюхов О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства. [Електронний варіант] / О. В. Кендюхов. Режим доступу : www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349143.html.

5. Платонов В. В. Системы управления интеллектуальным капиталом на новом этапе технико-экономического развития: методологический аспект. [Электронный ресурс] / В. В. Платонов, В. П. Воробъев, Н.Н. Тихомиров. – Режим доступа : http://innovations2005.narod.ru/papers/management_systems_sf.pdf.

6. Руус Й. Интеллектуальный капитал : практика управления / Й. Руус, С. Пайк, Л. Фернстрем. - СПб. : Высшая школа менеджмента, 2008. – 461 с.

7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

REFERENCES

1. Butnik-Seversky, A. (2002). Intelectual`nuj kapital: teoretuchnuj aspect [Intellectual capital: a theoretical aspect]. Intellectualnuj kapital - Intellectual capital, 1, 16 – 27 [in Ukrainian].

2. Bazhal, Y.M. Znanieva ekonomika: slovo i dilo [Knowledge Economy: word and deed]. (n.d.). *www.google.com.ua/url?sa*. Retrieved from http:// www.google.com.ua/url?sa [in Ukrainian].

3. Brooking, E. (2001). Intellectual`nuj kapital [Intellectual Capital]. SPb: Peter 128 [in Russian].

4. Kendyukhov, O.V. Organizachijno-economicheskij mechanism upravlinnia kapitalom pidpruemstva [Organizational-economic mechanism of intellectual capital management company]. (n.d.). *www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349143.html*. Retrieved from http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349143.html [in Ukrainian].

5. Platonov, V.V., & Vorob`yov, V.P., & Tuchomirov, N.N. Sistemu upravlenia intellectual`num kapitalom pidpruemstva [Intellectual capital management systems to the new stage of technical and economic development: methodological aspect]. (n.d.). *innovations2005.narod.ru/papers/management_systems_sf.pdf*. Retrieved from http://innovations2005.narod.ru/papers/management_systems_sf.pdf [in Russian].

6. Ruus, J., & Pike, S., & Fernstrem, L. (2008). Intellectual`nuj kapital: praktika upravlenia [Intellectual capital: Management Practices]. SPb: Graduate School of Management. 461 [in Russian].

7. Oficial`nuj sait Dergavnogo komitetu statustuku Ukrainu [The official site of the State Statistics Committee of Ukraine]. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].

Одержано 21.01.2017 р.